The Ayurvedasūtram, chapters 1-5 [a machine-readable transcription]*

Anonymous

January 21, 2011

- 1.1 athāto dhātusthadoṣagatyavikārahetubhūtārthavārdhakadravyāṇyadyāt
- 1.2 cirāyuricchāpravṛttirāyurvedārthapuruṣārthopapādikā
- 1.3 taddhetubhūtārtham rakṣet
- 1.4 nendriyātilālanātipīḍanau
- 1.5 doşavrddhikşayopapādakau
- 1.6 lakṣaṇānyapi tathā
- 1.7 yogyaistacca nivartayet
- 1.8 anāmapālanam kuryāt
- 1.9 āmam hi sarvarogāņām
- 1.10 ādibhūtamāha brahmā
- 1.11 tannivṛttiranāmayam
- 1.12 anāmayī ātmānam sammanyate
- 1.13 ahampratyayaḥ karmakartā
- 1.14 sthānavānahamkārī

^{*}Revision by Dominik Wujastyk, on 6th of December, 2010. For more information about this document, please visit: http://sarit.indology.info/top.shtml

- 1.15 yāvadarogī abhimanyate
- 1.16 sa eva bhunkte
- 1.17 ajo hyadhişthātā
- 1.18 bhunkte vişayabhogān
- 1.19 anyaḥ karma bhuṅkta
- 1.20 yaḥ kartā karmabhogī
- 1.21 kartā śarīrī
- 1.22 aśarīrī nānnamatti
- 1.23 na kevalam śarīram bhogayogyamātmano yogāt
- 1.24 ajau hyadhişthitau
- 1.25 anyo 'nnamatti
- 1.26 anattyevamanyaḥ
- 1.27 sati śarīre bhogāya
- 1.28 aşţāṅgī śarīrī
- 1.29 yāvatkṛtividhdheḥ kāyaḥ
- 1.30 āmajāmayakāryahetukacittakṣobhabhayanigrahavigraho grahaḥ
- 1.31 āmajāmayakāryahetukānyahetukāmayanivartakā apūrvāngahetukāḥ
- 1.32 doşasañcārābhāvajāsthikarņanāsādisandhijarujaśśastreņaike nivartakāḥ
- 1.33 prakāśamānaprathamaprayāṇādhigatanissṛtāmṛtapratiprayāṇāhṛtayogavibhāgadhātupoṣakasurasādanādarogavānajaraḥ
- 1.35 ya evam veda
- 1.36 sa cirāyurbhavati
- 1.37 tadeva bheşajam
- 1.38 saiva cikitsā
- 1.39 tāvad dravyāvalokanam kuryāt

- 1.40 rasāḥ svādvamlalavaṇatiktoṣaṇakaṣāyakāḥ tatparitrāṇakāh
- 1.41 svādvamlakatukāh pāyā rasāh
- 1.42 yathā samadoṣā yathāgnipravartakāḥ
- 1.43 siddhāṣṣaṭapāke trayaḥ
- 1.44 tiktassvādu pāke
- 1.45 kaṣāyo 'mlarasaḥ
- 1.46 ūşaņam lavaņah pāke
- 1.47 vyutkramarasā vikārakārakāḥ
- 1.48 pācakapittam pacatyāhāram
- 1.49 doşadhātumaloşmajam tathā
- 1.50 grahaņīkalāyustejāmsi dadhāti
- 1.51 bhaktādanenāmāśayātirodhanāt kalābalā bhavati
- 1.52 āmāśayātipūrņāt kalābalādāmāśayasthitapavanagatitirodhānādanilaprakopo hi bhavati
- 1.53 yādṛśā doṣāstādṛśānilaprakopajātānalāstādṛśā jvarāḥ
- 1.54 akşikarnanāsāśirorugvidāhajihvāsyaśoşakukşyo jvalayan jvalati
- 1.55 aṅgapīḍanamalamārgātirodhanātipīḍanadhātumārgavigamanānilādanalasthalacalanādinānilajvaraḥ
- 1.56 pavanapittahetukarasavirasajātājīrņajanyāmarasāsrgdhātucarādyadoṣa ubhayalakṣaṇayuktarogaḥ pavanapittaprakopajvaraḥ
- 1.57 pavanakaphavikārahetukarasavirasajātājīrņajanyāmayamāṃsamedodhātucara ubhayalakṣaṇasahitaḥ pavanakaphavikārajātajvaraḥ
- 1.58 kaphapittavikārahetukarasavirasajātājīrņajanyāmayāsthimajjādhātucarādyadoṣaś cobhayalakṣaṇayukto rogaḥ kaphapittavikārajātajvaraḥ
- 1.59 manaḥkāmabhayabhūtābhighātakālahetūtpannajvarasyāntarvidāhaśvāsakhāsamadabhramamūrcchacchardyatisāraśokakrodhabhayaguṇāstannivartakanivartakā āgantukajvarāḥ

- 1.60 pavanādyaprakopādagnibalam poşayankriyākramah
- 1.61 pathyāddoṣe kṣīṇe 'gnibale jāte kṣuttṛṅruciśśaktiḥ balakālavibhāgajño vamanavirekācchvāsakhāsahṛdrogaviṣamajvarātisārebhyo 'bhayātsukhībhavet
- 1.62 āmāśayasthitam sarvadhātubalakārakam
- 1.63 samānānilena tatsthān kalā jvalayan pacati
- 1.64 duşţagrahaņī rogasya kārikā
- 1.65 dravadravyairvibhajankālādannam prāṇānilena koṣṭham gatam samānānilena tatsthā kalā įvalayantī pacati
- 1.66 rikte vāyūḥ prakupyate
- 1.67 analo 'lpo bhavati
- 1.68 madhurībhūtābhyavahṛtānnam pavanaprakopahārakam
- 1.69 hṛdgatakaphaplutānnamamlībhūtam pittaprakopanāśakam
- 1.71 hrccyutāhāramanalaśoṣitamāmāśayastham kapham harati
- 1.72 svādvamlakatukāḥ pākyā rasā yathā samadoṣā yathāyathaṃ yogaphaladāyakāḥ
- 1.73 ye rasāstaddhetubhūtāstadudbhūtajātānalāstadudbhūtadhātupoṣakāḥ
- 1.74 rasādraktam
- 1.75 pañcabhūtātmakam śarīram
- 1.76 śrotrāntassthitaśabdaguņakabodhakasirābhyām śrūyate
- 1.77 śabdaguņaka ākāśaḥ
- 1.78 rasāsṛgdhātujanyā tvak śvāsocchvāsāvahā
- 1.79 saptadhātutvagāvṛtānilo viyajjātaḥ
- 1.80 şatpañcāśatsirāvṛtākṣigatānalaḥ pañcarūpopapannamāhāraṃ pacan anilajātānalassvagatārthaṃ paśyati
- 1.81 lālārūpo rasādibhedānvibhajan jihvayā rasam gṛḥṇāti
- 1.82 jihvāsaṃsthitadvisirādhārasarvarasābhijñā
- 1.83 caturviṃśatisirā nāsikāgragatodbhavā pṛthivī caturviṃśatitatvabodhikā

- 1.84 yatsirāvṛtaṃ śarīram l annādbhūtāni jāyante, jātānyannena vardhante, adyate 'tti ca bhūtāni, tasmādannaṃ taducyate
- 1.85 nāsikādhikyavikārabhūtāḥ nāsāgre pratīyante
- 1.86 mātrjam raktamāmsamedaḥ, pitrjam majjāsthiretaḥ, satvarajastamoguṇātmakam śarīram
- 1.87 āyurārogyatejobalaśuddhādi vapussatvaguņotpādakam
- 1.88 yatrasthā rasāstattadbhūtajātāste dhātupoṣakāḥ
- 1.89 athāta ādibhūtam yaḥ kartā yāvatkṛtestathā tadeva bheṣajam manahkāmahṛdgatakaphaśuklādibhirāvṛtam śarīram daśa

- 2.1 dvirasārtharasahīnārthahīnarasavānanilanivārakaḥ
- 2.2 şatsahasratrimástsirāstrimásachalyāsásatadvayadasóttarasandhayo navāsītisnāyupesidharā bhavanti
- 2.3 saptadhātudharāssaptāśayāstanmadhyagagrahaṇīkalājātaḥ svāduraso 'nilaprakopam harati
- 2.4 astamo garbhāśayaḥ strīṇām
- 2.5 svam svam svoşmanā sravadrasātmam caujah I svam svam svasya svayameva heturbhayati
- 2.6 śirahpāṇipādapārśvapṛṣṭhorūdarajaṅghaśiśnopasthapāyvaṅgāni bhavanti
- 2.7 śrotratvakcakşurjihvāghrāņāstathā
- 2.8 sarandhrakābhyantaradharāstrayastrayassirāḥ | pādayoścatutriṃśatsarandhrakābhyantaradharāḥ
- 2.9 pādasthitapadmamavarņajanakam catustrimsatsirāvrtam
- 2.10 jānupadmagatamivarņajanakam catustrimsatsirāvrtam
- 2.11 uvarņātmakamūrupradeśapadmam vimsatisirāvrtam
- 2.12 rvarņajanakam śroņipradeśapadmam vimśatisirāvrtam

- 2.13 lyvarnajanakam śronipradeśapadmam catustrimśatsirāvytam
- 2.14 evarņajanakam kaţipradeśagatapadmam catustrimśatsirāvṛṭam
- 2.15 aivarņajanakam bījagatapārśvagatapadmam catustrimśatsirāvṛtam
- 2.16 ovarnājanakam vankṣaṇapradeśagatam padmam dvādaśasirāvṛtam
- 2.17 auvarņajanakam bījapradeśagatam padmam dvisirāvrtam
- 2.19 gaghavarnajanakamedhrapradeśastrisastisirāvrtah
- 2.20 noccāranahetukam prsthadeśagatam padmam catustrimśatsirāvrtam
- 2.21 noccāraņahetukam prsthadeśagatam padmam catustrimśatsirāvrtam
- 2.22 cachavarnotpādakam tatpārśvapadmam caturdaśasirāvṛtam
- 2.23 jajhavarņoccāraņahetukam jatharānalapadmam caturdaśasirāvṛtam
- 2.24 ñavarnotpādakam nābhipradeśapadmam vimsatisirāvrtam
- 2.25 tathavarnotpādakam nābhipradeśapadmam trimsatsirāvrtam
- 2.26 dadhavarnahetukam romarājipārśvagatam dvāvimśatisirāvṛtam
- 2.27 ņavarņādhārabhūtam hṛtkamalam trimsatsirāvṛtam
- 2.28 tathavarnotpādakam stanadvayapadmam pañcāśatsirāvṛtam
- 2.29 dadhavarnotpādakam kanthadeśapadmam pañcāśatsirāvṛtam
- 2.30 navarņotpādakam grīvāpadmam sodasasirāvrtam
- 2.31 paphavarņotpādakam bāhupadmam sodasasirāvrtam
- 2.32 babhavarnajanakam prakosthapradeśapadmam pañcāśatsirāvṛtam
- 2.33 mavarņoccāraņahetukam sakalaśabdārthajñāpakam hastagatapadmam pañcāśatsirāvṛtam
- 2.34 yavarnajñāpakam rasabandhanapadmam dvisirāvṛtam
- 2.35 rephavarņotpādakamoṣṭhapadmam ṣoḍaśasirāvṛtam
- 2.36 lavarņajanakam vācaspatipradeśastham dvisirāvrtam
- 2.37 vavarņotpādakam nāsikāgragatapadmam catustrimsatsirāvrtam

- 2.38 śavarnajñāpakam gandhavahapadmam dvisirāvṛtam
- 2.39 şavarnotpādakatāludvayapadmamekaikasiravrtam
- 2.40 savarņajñāpakamaksipradeśagatapadmam catuḥpañcāśatsirāvṛtam
- 2.41 havarnotpādakam pakṣapradeśapadmam dvisirāvṛtam
- 2.42 ļavarņotpādakamapāngadeśapadmam dvisirāvrtam
- 2.43 kşavarnajñāpakam dantapanktipradeśapadmam trimśatsirāvṛtam
- 2.44 rephotpādakam kapolapadmam ravarņadevatātmakam
- 2.45 sirāsyadoşagatijātaśabdaḥ karņayoḥ prapadyate
- 2.46 riktātiriktātipūrņāssirā na vedhyāḥ
- 2.47 tāssirā marmāśayagā riktāḥ
- 2.48 sirāsṛgvibhāgavidhim jñātvā vimocayet
- 2.49 nīrujāvayavādīdṛśau pitarau
- 2.50 śuddhāśayaśuddhadoṣaśuddhānalaśuddhendriyaguṇahetukapārthivadravyaiḥ prajāḥ prajāyante
- 2.51 śukraśoņitasannipāto yoniķ
- 2.52 yonyāmāvirabhūdajo vidhicoditaḥ
- 2.53 yāvadāhārānuguņarūpavān bhavati
- 2.54 yāvadārogyadā rasā nivartakāḥ
- 2.55 yāvadabhyavahṛtarasebhyo mātṛjam pālayet
- 2.56 reto 'dhikātpituḥ putro bhavati
- 2.57 raktādhikānmātuḥ putrikā bhavati
- 2.58 dvisamo yatra şando bhavati
- 2.59 ajo nānā jāyate
- 2.61 caturthe 'hni snāyāt
- 2.62 śuddhā patim vrajet

- 2.63 prajākāmāstāvatprayatnam mithunam tāvaddhetukam
- 2.64 dvicatuhsasthāstadaśadvādaśe 'hani jātāh putrāh taditare 'hani jātāh putrikāh
- 2.65 prathamartau poşakam nivartakam
- 2.66 tadūrdhve rtau śoṣakam tadanantaramapi śoṣakarasāḥ garbhābhivardhakā yāvatkālopayogyāḥ
- 2.67 prathamadvitrimāseşu madhurarasāḥ pavanaharā nivartakāḥ
- 2.68 catuḥpañcaṣaṭsu māseṣu amlarasāḥ pittaharā nivartakāḥ
- 2.69 şaşthāştanavamāseşūşņarasāḥ kaphaśoşakāh pravartakāḥ
- 2.70 nivartyo vikāraḥ
- 2.71 āmavṛddhivikārassarvarogahetubhūtaḥ
- 2.72 tattaddravyam tattatkāle tattadviṣaye tattannivartyeṣu nivartakam
- 2.73 nivartakam bhesajam
- 2.74 doşatrayahetukah
- 2.75 sarvajantūnāmanāmapālanam nivartakam
- 2.76 vahnipravardhakadravyam yāvaccharīropavṛṃhaṇajaṭharānalapravardhakadravyam
- 2.77 tattadarthāssnehayogyāḥ pravardhakāḥ
- 2.78 viśuddhasnehamayam nivartakam
- 2.79 aṅgāṅgasaṅgo 'ṅgavilepanādaṅgāṅgavibhajanaṃ vibhāti
- 2.80 antarvatnījanyajātavedā antarvatnīghṛtādanajanyaḥ
- 2.81 khecarāṇām janayatassaha sārpiṣā pakṣiśarīre
- 2.82 ārohaṇaṃ gaganavartmasu vrajatām
- 2.83 ghṛtaplutānnādanādvāyustejoretāṃsi dadhāti
- 2.84 yogyadravyopayogairabhivardhate
- 2.85 edhante 'smā ṛtavaḥ

- 2.86 annādbhūtāni jāyante
- 2.87 jātānyannena vardhante
- 2.88 adyate 'tti ca bhūtāni
- 2.89 tasmādannam taducyata iti
- 2.90 ghṛtaplutānnamantarvatnyāḥ pradāpayet
- 2.91 tasmātsvāvayavavibhavam dhātuvardhanam kurvatyah prajāh prajāyante
- 2.92 tacchoşakapoşakadravyam tatra bheşajam
- 2.93 evamuttarottarābhivṛddhirmāse māse
- 2.94 yāvadvārdhikāstatra bheşajāḥ
- 2.95 sarpiṣā poṣyapoṣakāḥ
- 2.96 na poşakakāle śoşakāḥ
- 2.97 şadrasāssaptadhātupoşakāh
- 2.98 raso hyasṛk
- 2.99 raso vai sah

- 3.1 atha yogānuśāsanam
- 3.3 prakṛtipuruṣāntarmukhajñānagocarapratyayaprakṛtipariṇāmo yogaḥ
- 3.4 raja udrekaādasthiram bahirmukhātsukhaduḥkhahetuḥ
- 3.5 tama udrekātkṛtyākṛtyājñānātkrodhādhibhirniyamito mūḍhaḥ
- 3.6 sātvikodayātsukham
- 3.7 madhurarasānnādanādanusātvikaguņahetukam
- 3.8 amlībhūtānnādanam rājasaguņakārakam
- 3.9 kaţukāstamoguņahetukāḥ
- 3.10~mumukṣormādhuryam

- 3.11 āmlarasādanātsukhamekamanubhūyate
- 3.12 uşņaraso duḥkhānuşaṅgātsukhaṃ janayati
- 3.13 tadā drastussvarūpāvasthānam
- 3.14 sukhaduḥkhamohātmikādhyāstrayaḥprādurbhavanti
- 3.15 tadrajastaddhetuguṇabhūtajātam
- 3.16 yathāroganivartakāḥ śoṣakapoṣakāḥ
- 3.17 yogyayogo yogaḥ
- 3.18 cittavibhramo viparyayah
- 3.19 atasmimstaditi pratyayah
- 3.20 pittādhikaikajātātpītaśśankhaḥ
- 3.21 sā pratītiḥ pittaviruddhāhārajanyā
- 3.22 atinirīkṣaņe doṣapramāyām saṃśayo bhavati
- 3.23 atyantānimişadṛṣṭyā cakṣurindriyadoṣassambhavati
- 3.24 rajastamoguņahetukadravyapariņāmakāt pittādvibhramo bhavati
- 3.25 tadvişaye cākşuşāņyanubhūtārtheşu
- 3.26 yāvadgarbhāśayastham pindam tāvaddravyaparipālanam
- 3.27 adoşajātapiņḍam kvacinnivartayet
- 3.28 nimitte hi pathyam bheşajam
- 3.29 yāvadāhārapariņāmajātāḥ kliṣṭāḥ
- 3.30 kliştāḥ kleśāḥ, akliştā akleśāḥ
- 3.31 yāvatprastutamaharaharbheşajam
- 3.32 yāvadudbhūtaśoṣakaguṇajātā rujaḥ tattadudbhūtapoṣakadravyaṃ tatra bheṣajam
- 3.33 āmanissaraņakāryam kartavyam

- 3.34 yāvaddhātvankurābhivardhakadravyābhāvajātarogāḥ tatpoṣakasaṃskārayukta-snehādayo nivartakāḥ
- 3.35 māturāhārarasāhārajanitāvayavasthitarasāḥ pravartakāḥ
- 3.36 avikāram nirīkşyainām mātrjam pāyayet
- 3.37 yogyadravyena ca tānpoşayet
- 3.38 yāvatstanyapāḥ tāvadbālakāḥ stanyapānam
- 3.39 bālayogyanivartakam kuryāt
- 3.40 śrotrendriyācchabdajñānam
- 3.41 rasanendriyajanyabhramādāmavirasadoṣādikaikarasātsaṃśayavibhramau bhavataḥ
- 3.42 ghrāņendriyādgandhapratītistathā
- 3.43 śrotrendriyācchabdajñānam tathā
- 3.44 śoṣakadravyādhikyajātāsrkpratibandhakapavanānalagatijātadoṣaviṣayakaviparyayajñānam pramāpratibandhakahetukam
- 3.45 sārdradravyam tatra bheşajam
- 3.46 sasnehamārdram kāryam
- 3.47 cākṣuṣapratītītarajanyabhinnaviṣayakajñānapramā pramāṇam
- 3.48 nirdoşacakşustatra janakam
- 3.49 cakşurgṛhītalaingikajñānam pramāṇam
- 3.50 bhramābhāvajanakamāptavacanamāgamaḥ
- 3.51 doşajanyajñānavişayako viparyayaḥ
- 3.52 śabdaprayogajanitajñānapratītiviṣayo vikalpaḥ
- 3.53 sadasatsambandhavivekavidhirahitajñānavişayakam
- 3.54 abhāvapratyayāvalambanā vṛttiḥ nidrā
- 3.55 sā pratītiḥ tiktakaṭurasavaddravyādanādbhavati

- 3.56 pramāņenānubhūtārthāsampramoṣaḥ smṛtiḥ
- 3.57 madhurarasaparināmājjātasātvikodayāt so 'yamiti vyapadeśah
- 3.58 itarendriyayogavirāmo 'ntarniyamito 'bhyāsaḥ
- 3.59 vişayavirāgataḥ pravāhotsāhāt punaḥpunarabhiniveśanaṃ vairāgyam
- 3.60 dṛṣṭānuśrāvikaviṣayatṛṣṇāvaśīkaraṇasaṃjñāstathā
- 3.61 tābhyām cittavṛttinirodhaḥ
- 3.62 yāvaddhātusirādisañcaratprāṇāpānavyānodānasamānānilanirodhanaṃ bhramahetukam
- 3.63 āsannaviṣayakajñānahetukāntarātmāntaḥkaraṇayogābhyāsavaśāt pavananirodhanādarogī sa cirāyurbhavati
- 3.64 tasmātprāṇādipañcakaphalībhūtaṃ kāryam
- 3.65 adṛṣṭenendriyeṇātmā manasā saṃyujyate
- 3.66 sarvadhātavaḥ satvavaśam gatāḥ
- 3.67 yatkāle yadyoge yathāvidhi phalapradāḥ prajāḥ prajāyante
- 3.68 tatsaṃyogajātadhātavaḥ pravartakāh (yāṃ kāmayeta duhitaraṃ priyā syaditi l tāṃ niṣṭhāya dadyāt l priyaiva bhavati l sa na tu punarāgacchati)
- 3.69 strīpumsāvātmabhāgau bhinnamūrtessisrkṣayā
- 3.70 prakṛtipuruṣau pitarāviti smṛtau
- 3.71 vṛttivyavahitasvarūpaniṣṭhamana utsāhātpunaḥpunarabhiniveśanaṃ yogābhyāsaḥ
- 3.72 ādarātiśayodbhūtabhūyobhūyonirīkṣāyogādişu bhūmiḥ
- 3.73 tām niṣṭhāya dadyāt
- 3.74 priyaiva bhavati
- 3.75 neha punarāgacchati
- 3.76 aihikāmuşmikavişayānubhāvyabhogaikanāśyamiti jñānam vairāgyam
- 3.77 avişayānandātmakanairantaryajñānānandahetukam vairāgyam

- 3.78 tasmāddhātavastadrogabhūmyāvastambhāh
- 3.79 bhogāyatanam śarīram
- 3.80 tatparamapuruşakhyāterguņavaitṛṣṇyam
- 3.81 yāvadindriyavişayajñānānām yadārthollekhibhāvanā kriyate savitarkaḥ
- 3.83 antaḥkaraṇadharmāvacchinnaviṣayāvalambitadeśakālabhāvanāyogaḥ savicāraḥ
- 3.84 asmindeśakāladharmāvacchinnadharmamātrāvabhāsanam nirvicārah
- 3.85 sukhaprakāśodrekāccicchaktivişayakassa ānandaḥ
- 3.86 asmingrāhyasatyasattāmātravişayakatvena samādhiḥ sā smṛta
- 3.87 madhuraraso rasāsṛggatapavanāvikṛtamadhupravāhotsāhodayaḥ pūrayan aṅguṣṭhaṃ ca samāśritaḥ
- 3.88 tatra sthitakalā daśadalakamalam vikāsayantī pracalati
- 3.89 aṅguṣṭhamātraḥ puruṣo 'ṅguṣṭhaṃ ca samāśritaḥ
- 3.90 īśvarassarvasya jagataśśarīram vahati
- 3.91 mūlādhāramādibhūtam sakaladhātupoşakam
- 3.92 sirāpathagatapavanaśśiraḥkamalasthāmṛtamāharansiñcati
- 3.93 śarīrāṅkuraśākhānāmādibhūtaṃ tathā
- 3.94 tattadadhişthānavarṇadevatānām sirāmārgagatāmṛtam poṣakam
- 3.95 tatpādapadmādhāre saritpravahati
- 3.96 māmsānusṛtasirāmārgagatapavanena kalāḥ pūrayan amṛtaṃ secayet
- 3.97 māmsānusrtasirābhāvāssanti
- 3.98 dvisahasrasirāśākhāvat pādapadmamūlakam
- 3.99 saptadhātumayam śarīram

- 4.1 gatāgatāmṛtavaśādāgatasamādhikriyayā yogasānnidhyam
- 4.2 tīvrasaṃyogākhyāmāsannaḥ samādhiḥ
- 4.3 samvegah kriyāheturdṛḍhatarasaṃskāraḥ
- 4.4 gatāgatopāyabhedavatām samādhiphalam cāsannam
- 4.5 mṛdumadhyātimātratvāttato viśeṣaḥ
- 4.6 mṛdumadhyātimātrā ityupāyabhedāḥ
- 4.7 mṛdusaṃyogo madhyamasaṃyogastīvrasaṃyogaśca
- 4.8 tridhā bhedanena vāyornavayogino bhavanti
- 4.9 pañcadaśakamalam janghādeśagatam sahasrasirādhārakam pañcāśanmarmagatam
- 4.10 gatāgatasaṃskāropakārakapavanayogassamādhiḥ
- 4.11 īśvarapreritaceṣṭāśrayaṃ hitāhitakāryoddeśyaviṣayapravartakaceṣṭāśrayaṃ śarīram
- 4.12 śuddharasāhārajanyadhātupreritasirāgatapavanavaśaccalanātmakam
- 4.13 janghāpadmapoşakāmṛtapravāhapariṇāmayogavaśaccalati
- 4.14 lavaṇarasajanyapavanayogarasapravartaka kleśakarmavipākāśayāparāmṛṣṭaḥ puruṣaviśeṣa īśvaraḥ
- 4.15 srotomārgasirātriśatadharāṣṭādaśadaļapadmam pratītigamanāgamana ceṣṭāśrayam bhavati
- 4.16 svādvamlalavaņarasajanyānilasirayā pūrayan jaghanapadmaviṣayam pracalati
- 4.17 svādurasavirasadravyādanādajīrņādāmāmbuvrddhirudaram jāyate
- 4.18 svādurasavadvirecanadravyam tatra bheşajam
- 4.19 śanaiśśanaireva recayet
- 4.20 pavanādyaprakopādagnerbalam poṣayankriyākramaḥ

- 4.21 virasadravyādanājīrņajanyasirāmārgasthitapavanavigatyā sirārasātiprasravaņād ajīrņādāmāmbuvrddherudaram jāyate
- 4.23 pavanaprakopahetukarūkṣātiśītalalaghvativedanārucivivarṇavirasāsyatandrāmūrchādāhabhramatṛṣṇājvarātisārāṅgapītatvaṃpittaprakopodarāmayahetukam
- 4.24 śvāsakhāsabhramavidāhatimiratvakpalitatanuretodhātusirājātarasaḥ kaphaḥ kaphaṃ karoti
- 4.25 pavanapittaprakopajanakadvitrirasajātānusarita uktobhayalakṣaṇagrasta-vātapittodarāmayo jñeyaḥ
- 4.26 kaphapittaprakopajanakadvitrirasajātānusaritatattallakṣaṇalakṣitakaphapittodarāmayo jñeyaḥ | kaphavātodarāmayaṃ dvitrirasajātānusaritobhayalakṣaṇa-jñānajanyakaphavātāmayaṃ vidyāt | rasāsṛṅmāṃsamedovikārajanakadvitrirasānusaritatattallakṣaṇajñānagocarapavanapittakaphodarāmayo dussādhyaḥ
- 4.27 krimijanakaplīhodarāmayastathā
- 4.28 kaṭvamlalavaṇarasavaddravyādanajātamalamārgāvarodhanāt tatsirārandhramārgagatordhvahṛtparipūraṇapavanaprakopanāt pāṇḍuśophavisarparukprado bhavati
- 4.29 bhramavamipipāsācharditṛṣṇāmūrchāntarvidāhāṅgaspandanārucipāṇḍutā pittapānḍuśobhalakṣaṇam | pādajānujaṅghrorukaṭipṛṣṭhabījapārśvāti vyathātisāra-rūkṣatātiśītasarvāṅgaspandanaṃ pavanaśobhapāṇḍulakṣaṇam
- 4.30 śvāsakhāsanāsākṣipakṣmakarṇakapoladantārtipīnasaśirastodanaṃ pāṇḍuśobhavisarpāmayalakṣaṇam
- 4.31 bāhyavişagrastavaddhātudūşakāḥ
- 4.32 vātapittarasavirasadravyasamsargajātavātagatirodhanādrasāsrgdhātuvidūṣaṇattvakpālityam pāṇḍurogahetukam
- 4.33 hṛdi sthitāmapittaviṣasāram pādapadmaśoṣakam avarṇabodhakacatustriṃśatsirāsaṃsargavaśādamṛtapravāharodhanātpavanajanyāmayāḥ pravardhante

- 4.34 amṛtapravāhālavālopajīvyāvarṇodbodhaka sarandhrakābhyantaradharaṣaṭsirāmapittaviṣasāragrasanaṃ pavanaprakopahetukam
- 4.35 sirāmārgagatapavanamāmsadhātvanusṛtajānujaṅghorubījapārśvapadmagata i, u, ṛ, e, o, ai varṇodbodhakasarandhrakābhyantaradharasirāmārgagatapavanagatinirodhānādanilaprkopo bhavati
- 4.36 tatsirāmārgagatapavanaprakopabhedādhiṣṭhānopādhibhedātpavanavikārabhedāḥ | āmapittaviṣarasavirodhiddravyaṃ bheṣajam
- 4.37 pūrvasmāddviguņam pṛthutayā bhāti
- 4.38 trisahasrasirāhetukam madhurībhūtam jvalayati
- 4.39 prajotpādakahetubhūtam bhavati
- 4.40 madhurarasādanādasṛgdhāturbhavati
- 4.41 āmlarasādanam māmsadhātupradam bhavati
- 4.42 lavaņaraso medodhātupradaņ
- 4.43 ādyadvidhātusāram janghāpadmahetukam
- 4.44 tiktarasābhivardhitam medodhātusthitadaśadalapadmam kaṭipradeśagatam | sahasrasirādāgatāmṛtam tasya tatpoṣakam | tiktarasādhikakaphapradeśāmṛtam tatra doṣajanyam | piṅgalāmārgādāgatapavananirodhanam subheṣajam suposakam
- 4.45 bahiḥ pavanam recayet tameva pūrayet
- 4.46 tasmāccirāyurbhavati
- 4.47 candrakalāyatamarutpracoditapadmam mukulībhavati | sūryakalāgatapavanād vikasati
- 4.49 şaţkamalānāmādibhūtam mūlādhārakam
- 4.50 tiktoşanarasapradānajanyamedomajjādhārakadaśadalapadmam sahasrasirād āgatāmṛtam tatra siñcati

- 4.51 iḍāpingalāgatāmṛtam siñcati
- 4.52 sarvārthānām hetubhūtānām sarvasukhasādhakam
- 4.53 prakṛtipuruṣayoraikyam bhavati
- 4.54 pārthivāvayavādhikyopalabdhiryatra tatsārakam pārthivaguņam
- 4.55 ekadoşanivartakam yavattadekasarakam
- 4.56 abdravyāvayavādhikyajanyasvādurasopalabdhiryadyattattatsārakam
- 4.57 ye ye śarīrāssamadravyātmakāḥ tatra tatra kiṃciducitasvādurasaḥ
- 4.58 tatpavananivartakam subheşajam
- 4.59 analadravyāvayavādhikyajātādhikarūpopalambhakayāvadrasavaddravyaṃ tatsārakam
- 4.60 gaganadravyādhikaśabdaguņopalambhakatvam pramāņam
- 4.61 tiktoşanakaşāyarasāh rasāsrnmāmsamedobalapradāh
- 4.62 recakapūrakadhārakebhyo vikasati
- 4.63 lingayonisamyogācca prajayā paśubhih prajananam prajāyate
- 4.64 prsthajanghrāśiśnopasthadeśabhedātsvarādayah prabhavanti
- 4.65 kaţipradeśagatam kāyādhārakam
- 4.66 nābheradhassthitam kuṇḍalyādibhūtam pañcasahasrasirāvṛtam śatadaļapadmam prajāyate

- 5.1 nābheradhastādūrdhvam hṛdi sthitavātapittakaphadoṣāssamastā asamagrā anyonyam te āmayotpādakāḥ
- 5.2 yatrasthā ye rasāstattadudbhūtajātāste dhātupoşakāḥ
- 5.3 dvirasārtharasahīnārthahīnarasavānanilanivārakaḥ
- 5.4 madhurātimadhuram kramādvātapittaghnau kapham kurutaḥ
- 5.5 āmlātyāmlau ca tathā

- 5.6 lavanam pavanam hanti | kaphapittakaranam
- 5.7 hīnādhikalavaṇarasaḥ kaphapavanam hanti pittam kurute
- 5.8 tiktaḥ kaphapittam hanti mārutam kurute
- 5.9 kaţu kapham hanti | vātapittahetukam
- 5.10 katukātikatukaḥ kaphānilaṃ hanti | pittaṃ kurute
- 5.11 kaṣāyaḥ kaphapittaṃ hanti | mārutaṃ kurute | hīnādhikakaṣāyaḥ kaphamārutaṃ hanti | pittaṃ kurute
- 5.12 doşe tridoşahetvanyahetukavikāraviruddhayāvadrasaikabhāvātmakaikarasādiḥ nivartakaḥ
- 5.13 rasādidravyasārajāssakalāmayanivartakāḥ
- 5.14 adoşadhātupoşakasārakam
- 5.15 pakvāmāśayagāḥ pavanādyāḥ svādukaṣāyakaṭukaistiktāmlalavaṇaiḥ kālapākajayogyaiḥ dhāraṇarecakātmakadravyairvividhaiḥ dvividhāmayāḥ pravardhante
- 5.16 bhūguṇau gurumandau | snigdhahimāvāpaḥ | ślakṣṇasāndratarāgneḥ | mṛdusthitā gurumārutaḥ | sukṣmaviśadā viyataḥ | viruddhaviṣayakāḥ pratikārakāḥ | deśadehakāladravyakarmaṇāṃ yathāyogo yāvadrogapātakaḥ
- 5.17 svasthāsvasthāssāmajāmayāssadoşagā vidoşagāḥ
- 5.19 dehadeśakāladravyakarmaṇāṃ yathāyogakaraṇaṃ yāvadrogaghātakam
- 5.20 virasavişamapacanajātadvidoşaikavidhadhātumārgagā dvidoşagāḥ
- 5.21 caramarasapacatarogastridoṣagaḥ
- 5.22 yāvadādoṣapacanam nirvitarkam
- 5.23 yāvaddhātuprasādādhīno doşapacanakālaḥ
- 5.24 viruddharasajātayāvaddhātvadhirohaṇādekadhātukaḥ
- 5.25 rasājīrņavirasādhikaviruddharasajadoṣādhikaikavaśābhibhūtassvasthānacyuto bahirujjyalayan jyarassāmajātaḥ
- $5.26\ vi şamarasapacanarasaviras \bar{a} diy \bar{a} vaddh \bar{a} tupras \bar{a} d\bar{a} dh \bar{i} no\ do \bar{s} apacanak \bar{a} la h$

- 5.27 ekamekaadhātugatāssusādhyāḥ
- 5.28 dvirasadvidoşapracāramāṃsamedonugatarasapradhānaikadoşapacanadvidoşajā dussādhyāḥ
- 5.29 evamanyonyadoşajātāśca
- 5.30 dvirasādhikaikajātatridoṣarasarūpānuguṇarogā asādhyāḥ
- 5.31 evamekadhātugatāścāsādhyāḥ
- 5.32 adoṣāssadoṣāssamadoṣāssarujā rujaḥ
- 5.33 te trayo doṣahetubhūtāssaptadhātava iti
- 5.34 sānilānanilādhikānilarūkṣalaghubhāvito rasāsṛggataḥ
- 5.35 pittāśrayāttadadhīnapittamāmsamedonusarannasthimrdukārakaḥ
- 5.36 mandosnādisamadosādhikāksīnavrddhigunakāsthimajjāmedo 'dhisthitāh
- 5.37 adoşadhāturasānusārānusarāsthirasapacanacaramadhātupracārakāḥ
- 5.38 bhūtapūrvapadārthajātadhātuhetubhūtānalasamarasapacanaviruddhārtharasapākayogād-viparyaya
- 5.39 şaţkamalānāmādibhūtam mūlādhārakam
- 5.40 iḍāpingalāpūritānilatatsarāgatāmṛtaṃ siñcati
- 5.41 pṛṣṭhorūdarajaṅghāśiśnopasthadeśādyairabhivardhate
- 5.42 nābheradhassthitam kuṇḍalyādhibhūtam śatadalapadmam pañcasahasrasirāvṛtam saroruhamajāyate
- 5.43 jatarāgnerālavālakatayā bhāti
- 5.44 madhurarasam pracālayan śukladhātusthāne svatejasā bhāti
- 5.45 āmlarasam vipācayan mahhādhātusthāne svatejasā bhāti
- 5.46 lavaņarasam vipācayan asthidhātusthāne svatejasā bhāti
- 5.47 tiktarasam vipācayan medodhātusthāne svatejasā bhāti
- 5.48 ūṣaṇarasaṃ vipācayan māṃsadhātusthāne svatejasā bhāti

- 5.49 kaṣāyarasam vipācayan rasāsrgdhātusthāne svatejasā bhāti
- 5.50 sakalarasādhārādibhūtamaṅguṣṭhadalaṃ nābhipadmādhiṣṭhitaṃ trikoṇaṃ nāma saroruhamajāyata
- 5.51 tasmāttanurajāyata | tasmācchākhāśśarīre bhānti
- 5.52 tajjanyāmṛtam tapoṣakam
- 5.53 acalo 'jo manovişayakah
- 5.54 tadjñānam tatpuruṣārthakam
- 5.55 sātvikadravyādanam tadbodhakam
- 5.56 itarārthādanāttanna bhāti
- 5.57 rajastamoguņau ātmajñānapratibandhakau
- 5.58 sarvārthānām hetubhūtam śarīram
- 5.59 so 'jassamam paśyati
- 5.60 sa sarvānnamatti
- 5.61 tatpoṣakocitarasāstacchākhāphalakāṇḍatatpoṣakāḥ
- 5.62 prātaḥpūrvāhṇādanai rasavikāraṃ nirīkṣayet
- 5.63 visṛṣṭaviṇmūtrādvimalāśayaḥ
- 5.64 arogasyāśayāssarvaśarīrasādhakāh
- 5.65 rasāśayassāśayassarvāśayo vā śarīrī
- 5.66 şatpañcāśadvasumatīkalā hṛddeśā bhānti
- 5.67 nābhyāmudbhūtajātāḥ pañcāśatprabhāḥ pravibhānti
- 5.68 tadūrdhvānale dvāşaştimayūkhāḥ pratibhānti
- 5.69 catuḥpañcāśatkukṣau pavananiṣṭhāḥ prabhāḥ prapadyante
- 5.70 tadūrdhvam viyadgatā dvāṣaṣṭiprabhāḥ prakāśante
- 5.71 śrotranetranāsikāmadhyagatamanassu mayūkhā vikasanti
- 5.72 tadūrdhvakāyāntassthitasahasrāre padme śuklarūpadvayam yatra pratibhāti

- 5.73 kṣityādimano 'ntāḥ ṣaḍṛtava iti
- 5.74 şadrasāssamarasāstāḥ kalārūpāḥ kalākhyāḥ pratyaham pradrsyante
- 5.75 kşitimabbhaktakalāḥ puṣṇanti
- 5.76 āpo 'nalapoşitāḥ
- 5.77 anilādanalaḥ
- 5.78 analādākāśaḥ
- 5.79 anantaram manah
- 5.80 mano yugātmetyabhidhīyate
- 5.81 ebhirāvṛttaṃ śarīram
- 5.82 şatpadārthajātāşşadrasātmakāstattaddravyādeśā ityupadeśah
- 5.83 tattadrasānāsvādya viraktamanojaḥ anyonyamanyonyamanubhūyate
- 5.84 svatassvayamevamvit
- 5.85 tattallokātpretya etamānandamayamātmānamupasankrāmati
- 5.86 etam vijnānamayamātmānamuppasankrāmati
- 5.87 etam manomayamātmānamupasankrāmati
- 5.88 imānlokānkāmarūpyanusamcarannetatsāma gāyannāste
- 5.89 ūrdhvādhastiryanmayūkhānalo bhavati
- 5.90 tacchākhāgravirāṭpuruṣassarvamaśnute
- 5.91 anāmapālanamanāmayahetukam
- 5.92 dhātupoṣakamānandahetukam
- 5.93 rasadravyavijñānamānandahetukam
- 5.94 tadanyonyasamyogajñānapūrvakamātmasvarūpavijñānamānandahetukam
- 5.95 vijñānasāmagrī ātmamanoviṣayapūrvakam tattadviṣayavijñānasyāśrayavān bhavati
- 5.96 rogapāpavisarjanam sāśrayasthitasthāpakam

- 5.97 tābhyāmadhibhūtam abhayadam sarvaśarīradhārakam dhātulakṣaṇam
- 5.98 ivartyanivartakavişayavidhim jñātvā vişaye napramattam sādhyāsādhyavidhinişedhajñānapūrvikā kāryā cikitsā
- 5.99 ekaikaśarīradravyabhedamekaikabheṣajam
- 5.100 pṛthivyudbhavaguṇo 'mlarasavannirasadravyayośśoṣakapoṣakaḥ
- 5.101 abbhūtaguņo gatarasavannirasadravyayośśoṣakapoṣakaḥ
- 5.102 tejobhūtodbhavāvūşaṇarasāntarhitalavaṇoṣaṇarasau ambupavanayośśoṣakapoṣakau
- 5.103 pavanabhūtodbhavaḥ sakalarasāvagatasparśayogyadravyarasāpahṛtarasādikīrṇaraktarasassakaladosanivartakaḥ
- 5.104 gaganabhūtodbhavatacchāyātmabhūniṣṭhatiktarasādhīnānilānaloṣmaruja ākāśādhīnakaṣāyarasā yāvatsarvadoṣasthāmayāpahāḥ
- 5.105 yāvaddhātupoṣakadravyādanāttattadroganivartakāḥ
- 5.106 vişayavişayāṇāmātmābhidhātānmārutodrekahetukam
- 5.107 adanābhidhātajarujo 'danābhidhātahetoradanajāmanivartakanivṛttiḥ
- 5.108 dussādhyā abhidhātajāḥ
- 5.109 sirānivartakāśśarīranāśakāh
- 5.110 antyakālavyasanādabhidhātaja iti
- 5.111 kşayārśogulmanetrarukpravacanahetukam
- 5.112 dehaśoṣāddehapākāddehasāro 'tisarati
- 5.113 svādurasaśśuklapoṣakaḥ
- 5.114 svādurasavirasaśśuklaśoṣakaḥ
- 5.115 amlaraso majjāpravardhakaḥ
- 5.116 amlarasavi so majjāhīnatāpradaḥ